

НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН ТА ПРОДОВОЛЬЧИХ ВИКЛИКІВ

DIRECTIONS OF INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF UKRAINE AGRICULTURAL PRODUCTION UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION CHANGES AND FOOD CHALLENGES

У статті наведено можливості розвитку аграрного сектору України в євроінтеграційних процесах, зокрема з метою поліпшення стану продовольчої безпеки та досягнення цілей сталого розвитку, адже вони охоплюють ключові фактори, що стимулюють розвиток сільськогосподарства, зокрема шляхом інвестиційно-інноваційної активності в різних галузях аграрної сфери. Здійснено аналіз оцінок продовольчої безпеки України за показниками фізичної доступності продовольства, визначено місце країни у загальному рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки, проведено порівняння показників фізичної доступності з середніми значеннями країн Європи та середнього значення усіх 113-ти досліджуваних країн світу. Визначено негативні аспекти в оцінці стану продовольчої безпеки країни, пов'язані з розвитком інфраструктури ланцюгів поставок, політичними й соціальними бар'єрами доступу, зокрема ризики збройного конфлікту і поширення корупції та запропоновано шляхи їх нівелювання.

Ключові слова: аграрний сектор, продовольча безпека, фізична доступність, євроінтеграція, Цілі Сталого Розвитку, інвестиційно-інноваційний розвиток, стратегія, управління.

The article presents the opportunities for the development of the agricultural sector of Ukraine in the European integration processes, in particular with the aim of improving the state of food security and achieving the goals of sustainable development, because they cover the key factors that stimulate the development of agriculture, in particular through investment and innovation activity in various branches of the agrarian sphere. An analysis of Ukraine's food security assessments based on indicators of food physical availability was carried out, the country's place in the overall rating of the Global Food Security Index was determined, physical availability indicators were compared with the average values of European countries and the average value of all 113 studied countries of the world. Negative aspects in the assessment of the state of food security of the country related to the development of supply chain infrastructure, political and social barriers to access, in particular the risks of armed conflict and the spread of corruption, are identified and ways of their leveling are proposed. According to the results of the conducted research, the state of food security in Ukraine, which is at a low level, and the improvement of its indicators are noteworthy – as individual branches of activity can be affected by European integration processes, since they encourage the country to reform, increase production, modernize infrastructure, develop rural areas, fight against corruption and increasing the investment attractiveness of the agricultural sector to attract investments. As a result of these changes, Ukraine can consider European integration as an opportunity to improve the state of food security and achieve the Global Goals of Sustainable Development. It was established that there is a need to stabilize the political situation, improve public-private partnership in seaports, railway stations, highways and airports, bring the regulatory framework of the railway industry in line with European standards, develop highways and increase traffic safety, develop seaports and inland water transport.

Key words: agricultural sector, food security, physical accessibility, European integration, Sustainable Development Goals, investment and innovation development, strategy, management.

УДК 351.9:338.439.02

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-14>

Зоря О.П.

д.е.н., професор,
Полтавський державний аграрний
університет

Зоря С.П.

к.е.н., доцент,
Полтавський державний аграрний
університет

Мауер Д.Р.

аспірантка,
Полтавський державний аграрний
університет

Zoria Oleksii

Poltava State Agrarian University

Zoria Svitlana

Poltava State Agrarian University

Mauer Diana

Poltava State Agrarian University

Постановка проблеми. В умовах сьогодення аграрний сектор економіки України стикається з рядом викликів пов'язаних з військовим терором, погіршенням продовольчого середовища та процесами євроінтеграції, що вимагають від країни трансформаційних змін у різних сферах, які при цьому мають бути орієнтованими на досягнення Глобальних Цілей Сталого Розвитку визначених. Покращення стану продовольчої безпеки залежить від багатьох факторів пов'язаних з інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва, розвитком науки і техніки, інфраструктури, державної політики, бар'єрами доступу та іншими чинниками, визначеними для оцінки стану продовольчого середовища за його основними постулатами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми стану продовольчої безпеки, як ключового елемента Глобальних Цілей Сталого Розвитку,

за основними показниками фізичної доступності, що в більшій мірі залежать від інвестиційно-інноваційної політики в аграрній сфері економіки досліджували: Ж. Гарбар, Ю. Гуртовий, Р. Іванов, В. Катан, О. Клепанчук, В. Лояніч, К. Майбородюк, Р. Підлипна, І. Свидрук, О. Хаєцька та інші. У той же час, в умовах війни, погіршення продовольчого середовища та євроінтеграційних процесів країни дане коло питань не втрачає своєї актуальності, ставить перед державою нові виклики та потребує подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Основна мета роботи полягає в дослідженні можливостей розвитку аграрного виробництва в Україні в умовах євроінтеграційних процесів з метою поліпшення стану продовольчого середовища і досягнення Цілей Сталого Розвитку, оскільки вони охоплюють ключові фактори, що стимулюють розвиток сільськогосподарства, зокрема шляхом

інвестиційно-інноваційної активності в різних галузях аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток сільського господарства завжди є пріоритетним питанням для аграрних країн, які характеризуються залежністю економіки від аграрного сектору, тобто внесок до ВВП країни та її зайнятості є доволі значним, вони володіють великими площами угідь, призначених для вирощування сільськогосподарських культур та розведення тварин, займають значну питому вагу у світовому експорті продовольства та несуть в собі соціокультурну важливість. Європейський Союз відіграє важливу роль у світовому сільському господарстві та займає провідну позицію у світі, оскільки має розгалужену продовольчу базу, встановлює високі стандарти якості

та безпеки для продукції, характеризується розвинутою системою аграрного субсидування, володіє єдиним внутрішнім ринком, що сприяє вільному руху сільськогосподарських товарів між країнами-членами, тим самим формує високий рівень експортної потужності та стимулює інвестиційно-інноваційний розвиток, сприяючи сталому зростанню і забезпеченню продовольчої безпеки як ключового компонента Цілей Сталого Розвитку.

Євроінтеграція України в ЄС – важливий етап для обох сторін, оскільки, це певною мірою, каталізатор економічного розвитку, що опирається на створення нових можливостей для торгівлі та інвестиційно-інноваційної діяльності з метою спільного досягнення Цілей Сталого Розвитку (рис. 1) та забезпечення продовольчої безпеки.

Рис. 1. Можливості для України в процесах євроінтеграції відповідно до Цілей Сталого Розвитку

Джерело: систематизовано авторами

Процеси євроінтеграції повинні сприяти внутрішнім змінам країни, реформуванню і розвитку багатьох сфер економіки. У цілому, євроінтеграція сприяє розвитку України як країни, яка дбає про сталий розвиток і зниження ризику світового голоду. Активна співпраця з ЄС та впровадження європейських стандартів дозволяють Україні максимально використовувати свій потенціал у досягненні Глобальних Цілей Сталого Розвитку [5]. У той же час, в умовах війни, Україна стикається з новими викликами та випробуваннями, оскільки військовий терор з боку РФ несе велику загрозу для національної безпеки, а також глобальної продовольчої безпеки, враховуючи те, що Україна є одним з світових лідерів з експорту продовольства [4].

За останні роки спостерігається значне погіршення стану світового продовольчого середовища, проте, в контексті даного дослідження, на нашу думку, доцільно розглянути стан продовольчої безпеки України серед країн Європи. У загальному рейтингу рівня продовольчої безпеки Україна посідає 71 місце серед усіх досліджуваних країн, та останнє – у рейтингу країн Європи. Стан продовольчої безпеки базується на чотирьох постулатах: економічна доступність, фізична доступність, якість та безпека, стійкість і адаптація ресурсів (рис. 2) [7].

За даними Глобального індексу продовольчої безпеки (GFSI) станом на 2022 рік Україна мала найгірші показники саме по фізичній доступності продовольства, займаючи 93 місце у світовому рейтингу, а по стійкості та адаптації ресурсів – 94, при цьому за обома індикаторами у вибірці країн ЄС Україна займала останні позиції (табл. 1) [8]. Розглянемо причини низьких показників саме фізичної доступності, оскільки цей індикатор містить в собі більший ряд показників, що відповідають Цілям Сталого Розвитку.

Загальний індекс продовольчої безпеки містить 68 унікальних показників, які власне і вимірюють чинники продовольчої безпеки в країнах. Отже, у табл. 2 розглянемо показники – фізичної доступності в порівнянні з середніми значеннями показників досліджуваних країн.

Як бачимо, з досить критичними оцінками є показники інфраструктури ланцюга поставок, політичних та соціальних бар'єрів доступу, продовольчої безпеки та політики доступу, а найбільш негативними значеннями характеризуються пункти: 2.2.1) Державні витрати на сільськогосподарські дослідження та розробки, що означає низький рівень державних витрат на сільськогосподарські науково-технічні розробки, а отже і недостатній рівень державних інвестиційних впливань в аграрний сектор. 2.2.3) Прихильність до інноваційних технологій. На нашу думку це пов'язано з високими витратами на розробку та впровадження інновацій. 3.3.3) Зрошувальна інфраструктура. Таке низьке значення функціонування інфраструктури знову ж пов'язане з низьким рівнем інвестиційно-інноваційної діяльності в даній сфері.

Динаміка негативних показників фізичної доступності зумовлена переважно низьким рівнем інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному виробництві, зокрема у сфері розвитку інфраструктури. Зокрема, досягнення Цілей Сталого Розвитку ООН пунктом 9,3 передбачає [6]: «Забезпечити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка базується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави у різних інфраструктурних проектах», проте станом на 2020 рік, цей показник перебуває в графі з низькою ймовірністю досягнення, що зумовлено насамперед рядом проблем які вимагають негайного вирішення.

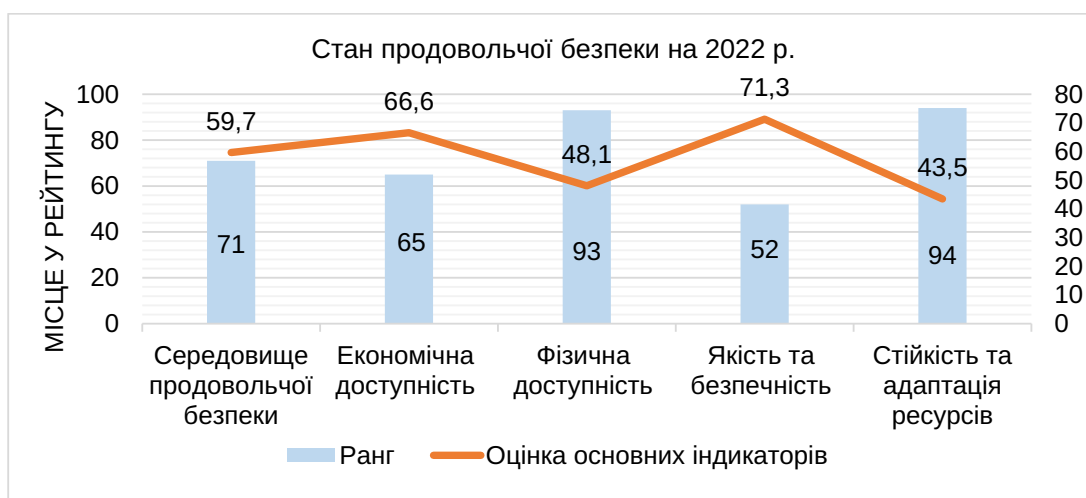

Рис. 2. Стан продовольчої безпеки України у глобальному індексі продовольчої безпеки

Джерело: складено авторами на основі джерела [7]

Стан продовольчого середовища та фізичної доступності до продовольства країн Європи, 2022 р.

Середовище продовольчої безпеки				Фізична доступність продовольства			
Країна	Ранг	Оцінка	Δ	Країна	Ранг	Оцінка	Δ
Фінляндія	1	83,7	+1,0	Португалія	4	77,0	+10,2
Ірландія	2	81,7	+0,1	Швейцарія	5	76,8	+0,1
Норвегія	3	80,5	+2,1	Сполучене Королівство	10	71,6	-0,2
Франція	4	80,2	+1,9	Нідерланди	14	70,7	+0,6
Нідерланди	5	80,1	+0,2	Фінляндія	=15	70,5	+3,0
Швеція	= 7	79,1	+1,4	Ірландія	=15	70,5	+1,0
Сполучене Королівство	9	78,8	-0,5	Чеська Республіка	17	69,4	+1,3
Португалія	10	78,7	+1,7	Франція	18	69,0	+5,8
Швейцарія	11	78,2	+0,2	Італія	20	68,7	-0,9
Австрія	12	78,1	+0,4	Швеція	21	68,3	+3,8
Данія	= 14	77,8	+0,5	Австрія	26	67,1	+0,1
Чеська Республіка	16	77,7	+1,1	Німеччина	27	67,0	+1,0
Бельгія	17	77,5	+3,0	Болгарія	28	66,5	-0,9
Німеччина	19	77,0	-0,3	Бельгія	33	64,6	+3,2
Іспанія	20	75,7	-0,9	Польща	35	63,8	+2,2
Польща	21	75,5	+0,5	Угорщина	=37	63,3	+2,5
Італія	27	74,0	-0,1	Данія	39	63,2	+2,9
Болгарія	29	73,0	+0,8	Іспанія	40	63,1	-4,4
Греція	31	72,2	-0,3	Румунія	50	60,6	-1,5
Угорщина	34	71,4	+2,9	Норвегія	51	60,4	-2,1
Словаччина	36	71,1	+0,1	Греція	=61	58,3	+2,3
Румунія	45	68,8	-0,5	Словаччина	69	55,3	+0,4
Сербія	61	61,4	-0,6	Сербія	89	49,3	+5,2
Україна	71	57,9	-2,7	Україна	93	48,1	0

Джерело: систематизовано авторами на основі джерела [8]

На відсутність прогресу в інфраструктурі ланцюгів поставок значний вплив здійснюють: втрата встановлених міжгалузевих і логістичних зв'язків у регіональному та міжнародному просторі [2]; відсутність комплексної державної стратегії для розвитку внутрішнього водного транспорту, що призводить до перевантаження залізниць та доріг; неоптимізоване використання морських портів країни; складність підключення до електромережі; потреба в підвищенні взаємодії між різними видами транспорту для підвищення ефективності та спрощення обслуговування; низький рівень впровадження у виробництво нової інноваційної продукції, цифрових технологій та дотримання міжнародних стандартів; низький рівень фінансування та інвестування [3].

Таким чином, виникає потреба у стабілізації політичної ситуації, покращенню державно-приватного партнерства в морських портах,

залізничних вокзалах, автомобільних дорогах та аеропортах, приведення нормативно-правової бази залізничної галузі відповідно до європейських стандартів, розвитку автомобільних доріг та збільшення безпеки руху, розвитку морських портів та внутрішнього водного транспорту.

Інвестиції та інновації в аграрній інфраструктурі сприяють зменшенню втрат під час зберігання, транспортування та реалізації продукції, створенню обробних та переробних підприємств для додаткової переробки продукції; підвищенню доступності ринків для транспортування та збуту продовольства, розвитку сталого та екологічно чистого аграрного виробництва, зростанню конкурентних переваг. Транспорт та логістика вимагають інвестиційних та інноваційних рішень особливо в умовах війни, коли інфраструктура може бути пошкоджена ракетними обстрілами, що ускладнює транспортування та логістичні процеси.

Порівняння показників фізичної доступності продовольства України та середніх значень досліджуваних країн і країн Європи, 2022 р.

Показник	Значення для України	Середнє значення (країни Європи)	Середнє значення (113 країн)
1. Доступ до ресурсів сільського господарства	62,4	72,9	57,6
1.1. Доступ до фінансів і фінансових продуктів для фермерів	50,0	96,2	74,3
1.2. Доступ до різноманітних фінансових продуктів	50,0	96,2	54,9
1.3. Ціни виробників сільськогосподарської продукції	73,3	33,8	23,7
1.4. Доступ до послуг розширення	100,0	96,2	79,2
1.5. Громадські організації	100,0	100,0	83,6
1.6. Розширення прав і можливостей жінок-фермерів	0,0	13,5	28,3
2. Сільськогосподарські дослідження та розробки	36,1	56,8	47,1
2.1. Державні витрати на с/г дослідження та розробки	6,7	33,9	29,2
2.2. Доступ до с/г технологій, освіти та ресурсів	62,0	58,1	54,3
2.3. Прихильність до інноваційних технологій	33,3	75,6	54,9
3. Інфраструктура ферми	62,7	58,3	55,7
3.1. Приміщення для зберігання врожаю	100,0	88,5	85,0
3.2. Зрошувальна інфраструктура	10,5	16,6	20,5
3.3. Доступ до ринкових даних і мобільного банкінгу	82,8	75,7	66,3
4. Волатильність сільськогосподарського виробництва	74,8	53,4	68,7
5. Втрата їжі	74,9	87,3	75,5
6. Інфраструктура ланцюга поставок	23,6	69,2	47,8
6.1. Планування та логістика	45,8	63,3	49,4
6.2. Дорожня інфраструктура	0,0	72,1	45,6
6.3. Повітряна, портова та залізнична інфраструктура	25,0	71,8	48,4
7. Достатність пропозиції	79,4	86,8	61,9
7.1. Достатність харчового забезпечення	60,3	74,7	58,5
7.2. Хронічна залежність від харчової допомоги	100,0	100,0	65,5
8. Політичні та соціальні бар'єри доступу	23,4	76,4	58,7
8.1. Збройний конфлікт	0,0	84,6	71,5
8.2. Ризик політичної стабільності	10,0	65,8	51,6
8.3. Корупція	0,0	60,6	39,4
8.4. Гендерна нерівність	76,6	88,9	65,5
9. Продовольча безпека та політика доступу	0,0	26,1	47,1
9.1. Стратегія продовольчої безпеки	0,0	46,2	60,2
9.2. Агентство продовольчої безпеки	0,0	3,8	32,7

Джерело: складено авторами за даними джерела [8]

Загалом, агропродовольча інфраструктура та інновації взаємодіють для забезпечення сталого та продуктивного сільського господарства, а отже сприяють покращенню стану продовольчої безпеки, поліпшенню життєвого рівня населення, особливо в сільській місцевості.

Важливого значення набувають показники політичних і соціальних бар'єрів доступу, що містять найкритичніші показники, такі як ризик збройних конфліктів, політична нестабільність і поширеність корупції. Проблема корупції сприяє незаконному розподілу ресурсів, що призводить до нерівності

у доступі до них. Крім того, корупція впливає на інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів у аграрне виробництво, обмежуючи розвиток та модернізацію цього сектору економіки та його інфраструктури. Корупційні схеми та політичні перешкоди призводять до неефективного управління аграрною сферою і продовольчою політикою, заважаючи впровадженню ефективних стратегій продовольчої безпеки.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, бачимо, що стан продовольчої безпеки України перебуває на низькому рівні, і на

нашу думку, на поліпшення її показників – як окремих галузей діяльності, можуть вплинути євроінтеграційні процеси, оскільки вони спонукають країну до реформування, підвищення ефективності виробництва, модернізації інфраструктури, розвитку сільських територій, боротьбі з корупцією та зростання інвестиційної привабливості аграрної сфери. У результаті цих змін, Україна може розглядати євроінтеграцію як можливість покращити стан продовольчої безпеки та досягати Глобальних Цілей Сталого Розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аранчій В.І., Зоря О.П., Голбан Т.Т. Стратегічні напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва на галузевому та господарському рівнях. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 33–38.
2. Гарбар Ж.В., Майбородюк К.С. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 12. С. 18–22.
3. Іванов Р.В., Катан В.О., Гуртовий Ю.В. Оцінка впливу стану сільського господарства на економічну безпеку країни. Підприємство: сучасні виклики, тренди та трансформації: моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2023. С. 187–201.
4. Свидрук І.І., Клепанчук О.Ю. Підлипна Р.П. Забезпечення продовольчої безпеки засобами відновлення агропромислового ринку України. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*, 2022. (69). С. 106–114.
5. Хаєцька О.П., Лояніч В.О. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 6 (47).
6. Цілі Сталого Розвитку Україна. Добровільний національний огляд. 2020. С. 6269. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=4819b04d-99d6-47d3-a0db-fd4a4215f13d>.
7. Global Food Security Index 2022. (2022) Country report: Ukraine. The Economist Impact. URL: <https://cutt.ly/7wvDfzOi>.
8. Global Food Security Index 2022. *The Economist Impact 2022*. URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf

Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf

REFERENCES:

1. Aranchii, V.I., Zoria, O.P., and Holban, T.T. (2019) Stratehichni napriamy investytsiino-innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva na haluzevomu ta hospodarskomu rivniakh [Strategic Areas of Investment-Innovation Development of Agricultural Production at the Industry and Economic Level]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 45, pp. 33–38.
2. Harbar Zh.V., Mayborodyuk K.S. (2021) Investytsiynе zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku sil'skohospodars'kykh pidpryemstv Ukrayiny [Investment support for innovative development of agricultural enterprises of Ukraine]. *Investytsiyni: praktyka ta dosvid*, no. 12. pp. 1822.
3. Ivanov R.V., Katan V.O., Hurtovyy Yu.V. (2023) Otsinka vplyvu stanu sil'skoho hospodarstva na ekonomichnu bezpeku krayiny [Assessment of the impact of the state of agriculture on the economic security of the country]. *Pidpryemnytstvo: suchasni vyklyky, trendy ta transformatsiyni: monohr.* / za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. T. Hryn'ko. Dnipro: Vydavets' Bila K.O., pp. 187–201.
4. Svydruk I.I., Klepanchuk O.Yu. Pidlypna R.P. (2022) Zabezpechennya prodovol'choyi bezpeky zasobamy vidnovlennya ahropromyslovoho rynku Ukrayiny [Ensuring food security by means of restoring the agro-industrial market of Ukraine]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, no. (69). pp. 106–114.
5. Khayets'ka O. P., Loyanich V. O. (2023) Zabezpechennya prodovol'choyi bezpeky Ukrayiny v umovakh viyny [Ensuring food security of Ukraine in conditions of war]. *Efektivna ekonomika*, no. 6(47).
6. Tsili Staloho Rozvytku Ukrayina. Dobrovil'nyy natsional'nyy ohlyad (2020). P. 62–69. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=4819b04d-99d6-47d3-a0db-fd4a4215f13d>
7. Global Food Security Index 2022. (2022) Country report: Ukraine. The Economist Impact. URL: <https://cutt.ly/7wvDfzOi>
8. Global Food Security Index 2022. *The Economist Impact 2022*. URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf